

rini mağlûp eden Barak Han Nîşâbur'u aldı, ardından Çağataylı hanzâdelerden olduğu halde İlhanlılar'ın hizmetinde bulunan Nikudar'a haber göndererek Abaka Han'ı arkadan vurmaya teklif etti. Abaka Han durumu önceden hissederek Nikudar'ı bir baskınla hapsettirdi ve böylece iki ateş arasında kalmaktan kurtuldu. Bu arada Kaydu Han'ın verdiği yardımcı kuvvetler bir hoşnutsuzluk çıkararak Barak Han'ı terkettiler. Yapılan ikinci muharebede Abaka Han galip geldi (22 Temmuz 1270). Ertesi yıl İlhanlı orduları Ceyhun ırmağını geçerek Buha-ra'ya kadar ilerlediler. Ardından Kaydu Han, kan kardeşine yardım bahanesiyle Çağatay ülkesine girdi. Barak Han Kaydu Han ile buluşmadan kederinden vefat etti. Bazı kaynaklara göre ise buluşma olmuş ve Barak Han, kendisine ikram edilen şerbetten zehirlenip ölmüştür.

Barak Han ölümünden bir yıl önce İslâmiyet'i kabul etmiş ve Sultan Gıyâsed-din unvanını kullanmaya başlamıştı. Öldüğü zaman geride Beg Timur, Tuva, Tokta, Uladay, Bozma adlı beş oğlu kalmıştı. Çağatay ulusunun istiklâlî oğlu Tuva Han zamanında gerçekleşecektir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşây* (Öztürk), III, 36, 43; Resîdüddin, *Câmî u't-tevârîh* (trc. J. A. Boyle, *The Successors of Genghis Khan*), Columbia 1971, s. 139-141, 151-154; Vassâf, *Târîh* (nşr. J. von Hammer), Wien 1856, s. 29 vd., 134 vd.; Gaffârî, *Cihanârâ* (nşr. Mücteba Minovî), Tahran 1343 hş.; Muînüddîn-i Natanzî, *Müntehabü't-tevârîh* (nşr. Jean Aubin), Tahran 1336 hş.; Barthold, *Türkistan*, s. 541-546; a.mlf., *Four Studies on the History of Central Asia* (trc. Vladimeir-Tatiana Minorsky), Leiden 1956, I, 124 vd.; a.mlf., "Barak-Han", *IA*, II, 308-310; a.mlf. — [J. A. Boyle], "Burâk Khân", *El²* (İng.), I, 1311-1312; Spuler, *İran Moğolları*, s. 79-82; a.mlf., "Borâq", *Elr*, IV, 366-367.

MUSTAFA KAFALI

BARAK HAN

(ö. 830/1427)

Altın Orda hanı
(1425-1427).

Cuci Han'ın oğullarından Togay Timur'un neslinden olup 1367-1379 yılları arasında hüküm süren meşhur Altın Orda Hanı Urus Han'ın torunudur. Babası Kayırçak Han'dır. Uluğ Muhammed Han'ın ilk Altın Orda hanlığı dönemi (1419-1422), Emîr Edigü'nün oğlu Mansur Mirza'nın desteğini alarak ortaya çıkan Gıyâsed-din Han ile sona ermişti. Ancak Gıyâsed-din Han iki yıl sonra vefat edince Man-

sur Mirza bu defa Timur Kutluk Han'ın torunu Küçük (Kıçık) Muhammed Han'ı tahta çıkardı. Fakat küçük yaşta bir çocuğun hükümdar olarak itibar sağlayamayacağı görülünce Kazak ilinde hüküm sürmekte olan Barak Han Altın Orda tahtına davet edildi. Anası Urus Han'ın kızı olduğu için Mansur Mirza Barak Han'ın dayısı durumunda idi ve aradaki yakın akrabalık dolayısıyla hanlık için iyi bir namzet bulunduğunu zannediyordu.

Saray şehrinde bulunan Uluğ Muhammed'i şehirden sürüp hanlığını ilân eden Barak Han, Batı Sibirya bozkırlarında büyümüş olduğu için haşin tabiatlıydı. Nitekim kısa bir müddet sonra Mansur Mirza'ya kızarak onu yayının kirisiyle boğdurttu. Fakat bu durum kendi aleyhine oldu. En büyük destekçisini kaybeden Barak Han bununla da yetinmeyecek Mansur Mirza'ya bağlı olan ve "il" denilen grupları sol kolda Kapanarası kır denilen yere sürdü. O kış çok şiddetli geçtiği için bütün bu iller hastalıklardan, soğuktan ve kıtlıktan kırıldı. Kaçabilenlerin büyük bir kısmı Küçük Muhammed Han ile Mansur Mirza'nın kardeşi Nevruz Mirza'nın yanına sığındılar. Nihayet Küçük Muhammed Han ve Nevruz Mirza Yayık ırmağını ve Cim ırmağını geçerek Kapanarası kırına geldiler. Burada yapılan savaşta Barak Han ve kardeşi Bölük Pulat Sultan yenilerek öldürüldüler. Böylece 1427 yılında Barak Han'ın yerine Küçük Muhammed Han ikinci defa hanlık makamına geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

Ötemiş Hacı, *Târîh* (haz. Mustafa Kafalı, doktora tezi İstanbul), metin kısmı vr. 63^a-69^b; Abdülgaffâr Kırîmî, *Umdetü't-tevârîh* (nşr. Necib Âsim, *TTEM* ilâvesi), İstanbul 1343, s. 85-90; Ali Celâyir, *Câmîu't-tevârîh* (nşr. İ. Berezin), Kazan 1851, I-II; *Düvel-i İslâmiyye*; B. Spuler, *Die Goldene Horde (1223-1502)*, Leipzig 1943, s. 157 vd.; Akdes Nimet Kurat, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara 1972, s. 353; A. Y. Yakubovsky, *Altın Ordu ve Çöküşü* (trc. Hasan Eren), İstanbul 1976, s. 300-304.

MUSTAFA KAFALI

BARANTA

Orta Asya Türk boylarında
örf ve âdete göre
bir haksızlığa karşılık
yağma için yapılan akına verilen ad.

Kelime Çağatayca'da **baranta**, Kazakça'da **barymta**, Sartça'da **barımta**, Moğolca'da **bari-mta** şeklinde söylenmektedir. W. Radloff kelimeyi "çapul, yağ-

ma; rehin" karşılığında kullanmıştır. K. K. Yudahin ise *Kırgız Sözlüğü*'nde barantayı, "Haksızlık edenin veya onun hıssım akrabalarının hayvanlarını sürüp götürmek maksadıyla yapılan hücumdur ki iddia edilen hakkı elde etme şekillerinden biridir" cümlesiyle açıklamıştır. *Kazak - Sovyet Ansiklopedisi*'nde de haksız tarafa veya onun sülâlesine karşı haklı tarafca öç almak maksadıyla yapılan fiile baranta dendiği belirtilmektedir.

W. Barthold baranta hadisesini, bozkırlarda düzenli bir hükümetin bulunmadığı zamanlarda halkın çok defa haklarını bizzat elde etmeye mecbur kalması, bir kişinin işlediği suçtan dolayı bütün kabilenin sorumlu tutulması ve asıl suçlu yerine kabilenin cezalandırılması şeklinde açıklamakta, saldırıya uğrayanların intikamlarını almak için barantacılarından herhangi birini yağmalamada serbest olduklarını ve bu durumun câmiaya zarar vermeksizin yıllarca devam ettiğini söylemektedir. Rus yazarı Grodekov da barantanın örf ve âdetlere göre yapıldığını ve bunun için saldırının baranta olduğunun açıkça ilân edilmesinin, barantanın gündüz yapılmasının ve bir haksızlığın giderilmesini amaçladığını belirtmenin şart olduğunu ifade etmektedir.

Baranta âdeti yakın zamana kadar Kazaklar ve Kırgızlar arasında devam etmiştir. Hakkını iyilikle veya hâkim kararına rağmen alamayan kimse, hasmının veya hasmının kabilesine mensup birinin malından hakkından birkaç misli fazlasını alıp kendi obasında saklar ve bununla hasmını hâkimin huzuruna getirmeye mecbur ederdi. Baranta hadisesinin ortaya çıkması için muhataplardan birinin diğerine hakaret etmesi, onu dövmesi, öldürmesi veya namusuna dokunması (nişanlısını kaçırma, hanımına dil uzatma, kız kaçırma gibi) ve töreye aykırı hareketlerde bulunması gerekirdi. Barantanın şartları oluştuğunda haklı taraf diğerine, yaptığı belli bir hareketten dolayı malına el koyacağını bildirir ve muhatabın kendisinin, onda yoksa yakınlarının ne kadar menkul malı varsa (at, deve, koyun, sığır sürüleri ve taşınır silâh) hepsini alırdı. Ancak bundan sonra baranta için şartlardan birinin ortaya çıktığını töre gereği han veya ileri gelenlerden birine anlatmak ve bunu şahitlerle ispat etmek mecburiyetindeydi. İspat edemediği takdirde hırsız, yağmacı ve saldırgan durumuna düşer ve ağır şekilde cezalandırılırdı.

Baranta, Ekim 1822'de Sibirya'da yaşayan Kazak beylerinin toplantısında suç kabul edilerek töre dışı tutuldu. 1868 Ekiminde sahra vilâyetlerinin idaresi hakkında çıkarılan yönetmelikle de bundan böyle baranta olaylarının devlet mahkemelerine intikal etmesi karar altına alındı. 1920'de Sovyet hükûmeti bundan sonra barantanın yapılamayacağına ve yapanların suçlu sayılacağına dair bir kararname daha yayımladı. Ancak 1924 yılında Sovyet merkez icra komitesi aldığı ikinci bir kararla barantayı Rus kanunlarından ayrı tutarak yağma, çapul ve hırsızlıktan ayırdı. Böylece baranta, örf ve âdetlere göre, karşılıklı olarak anlaşmak suretiyle yapılan namus ve şerefi korumaya yönelik hukukî bir davranış kabul edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Radloff, *Versuch*, IV, 1482; K. K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü* (trc. Abdullah Taymas), Ankara 1945, I, 89; Abdülkadir İnan, "Kazak-Kırgızlarda Yeğenlik Hakkı ve Konuk Aşı Meseleleri", *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara 1968, s. 286-287; Räsänen, *Versuch*, s. 63; H. Gayretullah, *Altaylarda Kanlı Günler*, İstanbul 1973; K. Ataman Ayüp, "Baranta", *Kazak-Soviet Entsiklopediyası*, Alma-Ata 1973, II, 177; W. Barthold - Abdülkadir İnan, "Baranta", *İA*, II, 310-311; R. Rahmeti Arat, "Baranta", *Eİ²* (İng.), I, 1037-1038.

ABDÜLKADİR DONUK

BARBARO, Niccolo

İstanbul'un
fethine dair bir rûznâme yazar
İtalyan hekimi.

Niccolo Barbaro'nun hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Sadece XV. yüzyılın başlarında dünyaya geldiği ve 1451-1453 yıllarında İstanbul'da yaşadığı bilinmektedir. Bu yıllarda Venedik Cumhuriyeti'nin İstanbul'a sefer yapan gemilerindeki personelin hekimi olarak görevlidir. Bu şekilde 1452'den itibaren şehrin Türkler tarafından kuşatılmasına ve 29 Mayıs 1453'te kesin fethine şahit olmuştur. Yaşadığı olayları anlatan ve hayli ayrıntılı olan hâtıratı, tarihte yeni bir çığır açan İstanbul fethinin en değerli kaynaklarından. Aynı zamanda İtalyanlar'ın ve bilhassa Venedikliler'in şehrin savunmasındaki katkıları hakkında da güvenilir bilgiler vermektedir. Rûznâme günü gününe tutulmuş hâtıralar biçiminde 2 Mart 1451 - 29 Mayıs 1453 tarihleri arasında yazılmış olup Barbaro Venedik'e döndükten sonra yeniden kalem almıştır. Risâlede çarpışmalara katılan vatandaşlarından altmış sekiz

soylunun adlarını vererek bunlardan ölenleri, esir düşenleri ve kaçmayı başaranları da bildirir. Türkler şehri ele geçirmeye başladığında Barbaro, liman başkanı Alvise Diedo ve kalyonlar kumandanı Bartolo Furian ile birlikte Galata'daki Cenovalılar'a (Ceneviz) sığındıklarını belirtir. Kendisi, bütün denizcileri ganimetlerden pay almak için karaya çıkmış olan Türk donanmasının gafletinden faydalanarak kaçmayı başarmıştır. Barbaro'nun ölüm tarihi bilinmemektedir.

Yazma nüshası Venedik'te Biblioteca Marciana'da bulunan hâtırat ilk defa Viyana'da 1856'da Enrico Cornet tarafından *Giornale dell' Assedio di Costantinopoli, 1453, di Niccolo Barbaro, Patricio Venetiano, Corredato di Note e Documenti per Enrico Cornet* adıyla yayımlanmıştır. Bazı parçalarını J.-P. Migne (*Patrologiae.. Graeci*, Paris 1866, CLVIII, süt. 1067-1078) ve A. Ellisen (*Analekten der Mittel-und Neugriechischen Litteratur*, Leipzig 1855-1862, III, 89-106) neşretmişlerdir. İngilizce tercümesi J. R. Jones tarafından yapılmış (*Diary of the Siege of Constantinople*, New York 1969); Cornet'nin yayımladığı metinden Şemseddin T. Diler tarafından yapılan Türkçe tercümesi de basılmıştır (*Konstantiniye Muharası Ruznâmesi, 1453*, İstanbul 1953).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Sagredo, *Studio storico sul Giornale dell' Assedio di Costantinopoli, 1453, di Niccolo Barbaro*, Venezia 1856; N. Iorga, "Une source negligée de la Prise de Constantinople", *Académie Roumaine-Bulletin de la Section Historique*, VIII, Bucarest 1927, s. 59-68; "Barbaro", *Dizionario Biografico degli Italiani*, VI, Roma 1964, s. 114-115.

FRANK F. FERWERDA

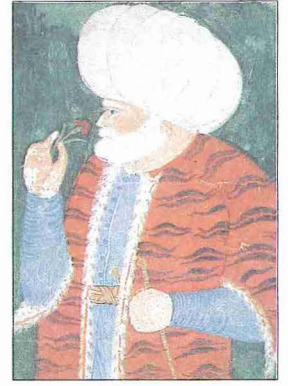
BARBAROS HAYREDDİN PAŞA

(ö. 953/1546)

Önlü Türk denizci
ve kaptan-ı deryâsı.

Vardar Yenicesi'nden gelip Midilli'nin fethinden sonra buraya yerleşen Yâkub adlı bir sipahinin oğludur. 1478 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Hızır olduğu halde Barbaros ve Hayreddin lakaplarıyla tanınır. Batılılar havuç rengine çalan kırmızı sakalından dolayı ağabeyi Oruç'a verdikleri "Barbarossa" adını daha sonra Hızır için de kullandıklarından Barbaros diye tanınmış, Hayreddin lakabını ise kendisine Yavuz Sultan Selim takmıştır.

Dört kardeşin en küçüğü olan Hızır gençliğinde yaptırdığı bir gemiyle Midil-

Barbaros
Hayreddin
Paşa
(TSMK, Hazine,
Albüm,
nr. 2134/9)

li, Selânik ve Eğriboz arasında ticarete başladı. Rodos şövalyelerine esir düşen ağabeyi Oruç'un kurtarılmasından sonra ise iki kardeş Şehzade Korkut'un himayesine girdiler. Bu sıralarda İspanyollar'ın Batı Akdeniz'e hâkim olma gayretleriyle Endülüs'te yaptıkları zulümler yüzünden buradan ayrılmak zorunda kalan müslümanların göçleri bölgedeki eski dengeyi bozdu; bunun üzerine Oruç ve Hızır kardeşler Batı Akdeniz'e yönelerek 1504'ten sonra Kuzey Afrika sahillerinde görünmeye başladılar. İki gemilik küçük filoları için emin bir liman arayan iki kardeş, Tunus Hafsî Sultanı Ebû Abdullah Muhammed b. Hasan (1493-1526) ile anlaşarak Halkulvâdî'de (La Goletta) yerleştiler. Gemilerinin sayısı artınca da Cerbe adasına geçip orayı üs edindiler ve akınlarını İtalya kıyılarına kadar uzattılar. İspanyol işgalindeki Bicăye (Bougie) Limanı'nı alamayan Barbaros kardeşler 1513 yılında bir yarımada üzerinde bulunan Cicelli'yi (Djidjelli) ele geçirdiler. Kendi başlarına bir şehir yönetimi kurmuş bulunan Cicelli halkı Oruç'u sultan ilân etti. Böylece Barbaroslar'ın Kuzey Afrika'da kuracakları devletin temelleri atılmış oldu.

Bir ara sıra için Midilli'ye dönen Barbaros kardeşler, Yavuz Sultan Selim'in himayesine girmek amacıyla Muhiddin Reis'i seren yüklü bir barça ve değerli hediyelerle İstanbul'a gönderdiler (1515). Böylece Osmanlı desteğini de sağlayan Barbaroslar Bicăye'yi aldıkları gibi Katolik Ferdinand'ın ölümünden (1516) faydalanarak İspanyol işgalinden kurtulmak isteyen Cezayir şehrinin yardımına da koştular. Cezayir ve onun batısındaki Şerşel'in (Césarée) ele geçirilmesinden sonra Oruç Reis Şerşel ve Cezayir sultanı ilân edildi. Bunu 1517'de Tenes ve Tlemsen şehirlerinin zaptı takip etti. Ancak yerlilerle anlaşılan İspanyollar'ın 1518'de Tlemsen'i geri aldıkları savaşta Oruç Reis şehid oldu.